

GEZİ NOTLARI

“BALKAN ÜLKELERİ ARAŞTIRMA VE İNCELEME GEZİSİ” (26 HAZİRAN-02 TEMMUZ 2013)

Arş. Gör. Maşide KAMİT
Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam Tarihçileri Derneği (İSTAD) tarafından 26 Haziran-02 Temmuz 2013 tarihleri arasında düzenlenen “*Balkan Ülkeleri Araştırma ve İnceleme Gezisi*” programı, İSTAD başkanı Prof. Dr. Mehmet Şeker’in başkanlığında, Bursa Büyükşehir Belediyesinin de katkılarıyla başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Gezinin hazırlıkları ve gezi programı ise Niltur Seyahat Acentesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Programa İSTAD üyelerinden 27 Prof. 6 Doç. 7 Yrd. Doç. 1 Öğr. Gör. ve 1 Arş. Gör. olmak üzere 42 akademisyen eşleriyle birlikte toplam 80 kişi katılmıştır.

26 Haziran 2013 tarihinde Sabiha Gökçen havalimanından Pegasus Hava-yollarıyla saat 10.35 uçağının kalkışı ile başlayan yedi günlük Balkan gezisinin ilk durağı, 1 saat 40 dk. süren yolculuğun ardından saat 12.15'te ulaşılan Saraybosna olmuştur. Bosna-Hersek, batı ve kuzey kesimi Bosna, doğu ve güney kesimi ise Hersek topraklarından oluşan iki eyaletin birleşimindedir. Gezinin ilk günü ülkenin batı ve kuzey kesimini içine alan Bosna bölgesine ayrılmıştır.

Saraybosna'daki otelde verilen kısa bir dinlenme molasının ardından Ahmiçi Köyü'nü ziyaret için hareket edildi. Ahmiçi Köyü'nün, savaştan önce Hırvat ve Boşnaklar'ın bir arada yaşadığı, etnik olarak karma yerleşimin olduğu bir belde olduğu ifade edildi. Hırvatlar'ın savaş sırasında, yıllarca beraber yaşadıkları Boşnak komşularının evlerini göstermeleri üzerine bu köyde büyük bir katliam gerçekleştirilmiştir. Kırk üçünü kadın ve çocukların oluşturduğu 116 kişi, acımasızca öldürülmüş ve evler ateşe verilerek yakılmıştır. Bundan dolayı hadise, “*kan ve duman*” operasyonu olarak isimlendirilmiştir. Rehberin “*Sırplarla savaşıyorduk ama bizi asıl arkamızdan vuran Hırvatlar oldu!*” ifadesi, Ahmiçi Köyü'nde yaşananları ve Boşnak halkın uğradığı ihaneti açıkça göstermekteydi. Ayrıca bu saldırıda köyün camii ve minaresi yerle bir edilmiştir.Cami geçtiği-

miz yıllarda restore edilmiş ve caminin avlusuna Ahmeçi'de yapılan bu katliamı unutturmamak adına Ahmeçi şehitlerinin isimlerinin bulunduğu bir anıt inşa edilmiştir. Bu anıt, katliamın 20. yıl dönümünde, Bosna-Hersek Üçlü Devlet

Başkanlığı Konseyi'nin Boşnak üyesi Bakir İzzetbegoviç tarafından ziyarete açılmıştır. Ziyaret esnasında katliamı belgeleyen fotoğraflardaki görüntüler ruh dünyamızı derinden etkiledi... Bu ziyaretin ardından diğer bölgelerde yaşanan vahşeti dinleyince, maalesef bu köyde yaşanan katliamın diğerlerine nazaran ne kadar hafif kaldığının

farkına vardık. Avrupa'da, ikinci dünya savaşının ardından gerçekleşen en büyük toplu insan kıyımı, "Srepenica Katliamı" ve "Srepenica Soykırımı" ifadeleriyle basında yer alan saldırının ardından yaşananlar insanın kanını donduracak kadar dehşet verici... BM tarafından güvenli bölge ilan edilen altı bölgeden biri olan Srepenica'da, güvenlik nedeniyle Boşnaklar'ın silahlarının toplanmasının ardından gerçekleştirilen Sırp saldırısı ile büyük bir katliam gerçekleştirilmiştir. Katliamın izlerini silmek ve olayın üzerinin örtülmesi amacıyla cesetler, bilinemesin diye parçalara ayrılarak farklı yerlerde gömülmüştür. Fakat titizlikle takip edilen bu plan, ülke genelinde belirli bölgelerde ortaya çıkan mavi kelebeklerin sayısındaki artış ve bu kelebeklerin sadece belirli yerlerde yetişen tek bir çiçeğe gidişinin, araştırmacıların ilgisini çekmesi sonucunda bozulmuştur. Nitekim araştırmaların neticesinde mavi kelebeklerin takibi ile tespit edilen bu çiçeklerin sadece toplu mezarların üzerinde ortaya çıktığı tespit edilmiş ve böylece saklanmaya çalışılan gerçekler ortaya çıkmıştır. Mavi kelebeklerin takibi ile yaklaşık 300 toplu mezara ulaşılmıştır. Dikkat çeken diğer bir husus ise Boşnaklar'ın aylarca bombalanıp, kurşuna dizildiği süreç boyunca Batı'nın sessizliğini korumasına rağmen, direnişe devam eden Boşnaklar'ın Sırp karışısında başarı elde etmeye başladıkları bir anda devreye girilip bu coğrafyada, bölgelerden oluşan bir yapının tesisini sağlayan Dayton Anlaşması'nın imzalanmasının dayatılmasıdır. Bu anlaşmanın ardından Sırp, Hırvatlar ve Boşnaklar'ın %33'lük temsil hakkına sahip oldukları farklı bir eyalet sistemi oluşturulmuştur. Bu anlaşmada Sırp toprak kazanırken, Boşnaklar %49 oranına sahip olmalarına rağmen onlara, %33'lük gibi bir oranla temsil edilme hakkı verilmiştir.

Dayton Anlaşması'nın akabinde Bosna Hersek'i oluşturan "Bosna ve Hersek Federasyonu" ile "Sırp Cumhuriyeti" kendilerine has yapılanmalarıyla iki küçük devlet haline gelirken, "Bosna ve Hersek Federasyonu" on kantona bölünmüş ve Hırvatlar'ın kontrolündeki kantonlarda ise Hırvatlar neredeyse bağımsız bir yönetim oluşturmuştur. Bu etnik yapılanma, beraberinde de ilginç bir idarî düzeni getirmiştir. Mesela nüfusu dört milyonu bulmayan bu ülkede 1.200

yargıç ve savcı, 760 milletvekili, 180 bakan, 14 başbakan, 5 cumhurbaşkanı görev yapmaktadır. Tabii bu durum ülke gelirlerinin ciddi bir miktarının devletin işleyişine gitmesine neden olurken aynı zamanda birbirine tamamen zıt üç yapının ortak bir karar üzerine ittifakının sağlanmasının da imkânsızlığını göstermektedir. Bu durum düzenin bu şekilde uzun soluklu olamayacağını düşündürmektedir.

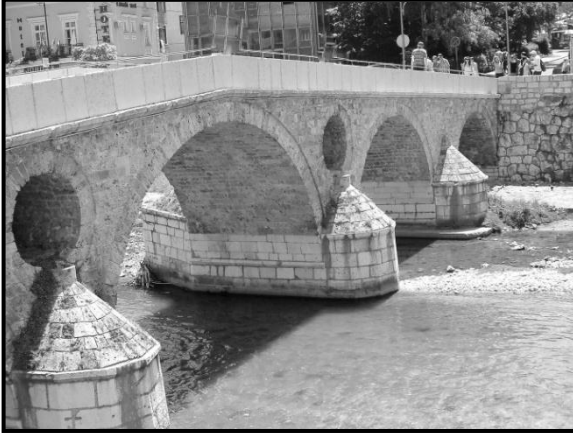
Ahmiçi Köyü'nün ardından, Osmanlı Devleti döneminde önemli görevler ifa eden çok sayıda vezir ve devlet adamı yetişmesi nedeniyle "Vezirler Şehri" ismiyle anılan Travnik'e hareket edildi. Yolculuk esnasında bize eşlik eden coşku dolu nehir ve yeşil yamaçların arasında devam eden yol, Karadeniz şeridinde yolculuk yapıyor hissi uyandırıyor. Travnik, Saraybosna'nın 90 km batısında, bugün Bosna ve Hersek Federasyonu'nun on kantonundan biri olan merkez Bosna kantonunun başkentidir. Bosna savaşının ardından diğer bölgelerde olduğu gibi bu şehrin nüfus oranında da değişiklik meydana gelmiş ve rehberin aktardığı bilgiye göre %39 olan Boşnaklar'ın sayısı, saldırıdan kaçanların da göçü ile %82'lere ulaşmıştır. Travnik'teki ilk durağımız Lasva Nehri kıyısında Elçi İbrahim Paşa Medresesi oldu. Fevziye Medresesi olarak da isimlendirilen medrese, 1705 yılında İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Şuanda eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmekte olan medrese Türkiye'deki Anadolu İmam-Hatip Liseleri düzeyinde bir eğitim vermektedir.

Travnik, Osmanlı döneminde uzun süre Bosna eyaletinin merkezi olmuş ve coğrafi yapısı nedeniyle de stratejik önemini muhafaza etmiştir. Halkın çoğunluğunun İslam dinini kabul ettiği bu bölge, 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmiştir. Travnik'i gezerken aradan geçen

uzun yılların ve savaşın tahribatına rağmen, Osmanlı'nın izini hala medreseleri, camileri ve kalesiyle bugüne ulaşabilen eserlerde, genel olarak ise şehrin dokusunda görmek mümkün. Travnik'e girildiğinde ilk dikkat çeken, dik bir yamaç üzerinde, etrafı geniş bir hendek ile çevrili ve tek girişin, bu hendek üzerine inşa edilen dar ve uzun bir köprü vasıtasıyla sağlandığı, şehri kuşbakışı seyreden kalesidir. Kalenin girişine ulaşabilmek için kimi zaman merdiven kimi zaman ise dik yokuştan oluşan 10-15 dk'lık bir yolu göze almak gerekmektedir. Kale-

nin giriş yolunu teşkil eden köprüyü geçtiğinizde ilk olarak Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen camiden bu güne ulaşan bir minare ve bazı duvar kalıntıları sizi karşılamakta. Surlarla çevrili bu alanda devam edildiğinde ise, bugün Boşnak kültürüne ait eşyaların sergilendiği bir müze olarak kullanılan yüksek bir kule yer almaktadır. Kaleden şehre bakıldığında şehirdeki evler, özellikle dik olarak örülen çatılarıyla dikkat çekmektedir. Tabi bu husus, kışın sert geçtiğini hissettiriyor. Surlardan şehre bakıldığında müşahede edilen birbirine çok yakın minarelerden sonra, "Bir fotoğraf karesine 7 minare sığdırabilirsiniz!" ifadesinin esprisini anlamakta gecikmiyoruz. Kalenin yer aldığı yamacın eteğinden çıkan Plava Voda (Göksu), -Fatih Sultan Mehmet'in su içtiği söylenen yer- sesi ve üzerinde dönmekte olan su değirmenleri ile şehre ayrı bir güzellik kazandırmış. Plava Voda'nın buz gibi o güzel suyunun tadına bakmayı da ihmal etmemek lazım. Burada verilen yemek molasının ardından Travnik'e veda edilerek tekrar Saraybosna'ya hareket edildi. Yol boyunca çok kısa mesafelerle şehitliklerin ve mezarlıkların görülmesi, hatta parkların bile mezarlığa dönüştürülmesi savaşın şiddetine tanıklık etmektedir.

Saat 19.30 civarında ulaşılan Saraybosna, Milijacka Nehri boyunca yürümek suretiyle gezilmeye başlandı. Saraybosna'da yerleşim, doğudan batıya uzanan Milijacka Nehri'nin her iki yakasında gerçekleşmiştir. Nehrin iki yakası, inşa edilen pek çok köprü ile birbirine bağlanmış ve bu köprü-

ler, şehre ayrı bir güzellik katmaktadır. Nehirle birlikte çok hoş bir görünüm sergileyen bu köprülerden bir tanesi, dünya tarihi açısından büyük önem taşıyan bir hadiseye tanık olmuştur. Nitekim 1914 yılında, dünyadaki güç dengelerinde önemli bir değişikliğe yol açan I. Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olarak gösterilen Avusturya-Macaristan veliahdı Ferdinand ve eşinin ölümüyle neticelenen saldırı, bu nehir üzerindeki "Taş Köprü"de gerçekleşmiştir. Uzun süre değişik isimlerle adlandırılan köprü için bugün, şehirde Hıristiyanlar'ın daha yoğun yaşadığı güney bölgesini, kuzeydeki eski şehir merkezine bağladığı için "Latin Köprüsü" adı kullanılmaktadır. Nehir boyunca ıhlamur ağaçlarından yayılan nefis kokunun eşliğinde yürüyüş devam etti. Çevreye bakıldığında Saraybosna'nın savaşın izlerini silmeye, meydana gelen hasarı telâfi edip, kendini toparlamaya çalıştığı görülmektedir. Fakat bununla birlikte binlerce mermi ve bombanın hedefi olan pek çok binanın duvarlarında bu izleri görmek mümkündür. Hatta mermi ve bombalardan nasibini almamış bina kalmamış ifadesi gö-

rülen manzara karşısında abartılı bir anlatım olmamaktadır. Bu binalardaki bomba ve mermi izlerinin büyük çoğunluğu, tuğla ve siva ile kapatılmaya çalışılmıştır.

Saraybosna'da yerleşim, tarih öncesi zamanlara kadar uzanmakla birlikte, gelişmiş bir şehir görüntüsüne 1463 yılında Osmanlı Devleti'nin bölgeyi hâkimiyeti altına alması ile kavuşmuştur. Şehir Gazi İsa Bey tarafından kurulmuştur. Daha sonra ise gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarındaki en önemli

kentlerinden biri haline gelmiştir. Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde Hristiyan, Yahudi ve Müslümanlar'ın yıllarca barış içinde yaşadığı bu bölge, bugüne kadar varlığını sürdürmeyi başaran tarihî ve kültürel mirasın zenginliği ile dikkat çekmektedir.

Nehrin sağ tarafında, ilk olarak belediye binası olarak kullanılan, Endülüs mimarisinin izlerini taşıyan ve Avusturya döneminde 1896 yılında inşa edilen "Vijećnica" yer almaktadır. Bu bina 1949 yılından itibaren Millî Kütüphane olarak kullanılmaya başlamıştır. Fakat 1992 yılında Sırp tarafından bombalanması nedeniyle gerçekleşen fizikî tahribatın yanı sıra içerisinde bulunan 30 bini aşkın yazma eser, milyonlarca kitap ve arşiv belgesinin yalnızca %30 hariç hepsinin yanıp kül olması, telâfisi mümkün olmayan kalıcı bir hasar bırakmıştır. Eserlerden kurtarılabilenler ise Aliya İzzetbegoviç Müzesi'ne kaldırılmıştır. Yaşanan katliamlar nedeniyle, bu yangının yol açtığı hasar savaş yıllarında fazla dikkat çekmemiştir. Savaşın sona ermesiyle binada başlatılan restorasyon çalışmaları

bitmek üzere olup, kütüphanenin 2014'te yeniden hizmete açılacağı ifade edildi. Kütüphane binasının karşısında yani nehrin sol tarafında Inat Kuca (İnat Evi) yer almaktadır. Bugün yerel mutfaktan örnekler sunan bir restoran olarak hizmet veren bu ev,

Boşnak inadını temsil eden bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hadise, Saraybosna'yı 1878'de işgal eden Avusturya-Macaristan yönetiminin, 1890'lı yıllarda görkemli bir belediye binası inşa etmek istemesi üzerine, kütüphanenin bulunduğu yerde evi bulunan Benderija adlı bir Boşnak arasında gerçekleşmiştir. Devlet adamlarının ısrarları sonunda, evin bedelinin fazlasıyla verilmesi ve Benderija'nın "evinin itina ile sökülüp, aynıısının nehrin karşı tarafına yeniden inşa edilmesi" şartının kabulü ile ancak uzlaşma sağlanabilmiş. Ardından bugün Inat Kuca olarak isimlendirilen bu ev ve Benderija'nın evinin yerine de Endülüs mimarisini anımsatan bir belediye binası inşa edilmiştir.

Milijacka Nehri boyunca devam eden bu yürüyüşte sağ taraftan Osmanlı'nın ilk tramvay projesi olarak, Abdülhamit tarafından yaptırılan ve bugün hala kullanılmakta olan tramvay hattı geçmektedir. Şehir gezintisine, Fatih Sultan Mehmet'in orduları ile birlikte konakladığı yerde, 1457 yılında inşa edilen ve Bosna'daki ilk camii olma vasfına sahip Sultan Fatih Camii (Hünkâr Camii) ile devam edildi ve burada akşam namazlarının edası için mola verildi. İçeride, camii imamının Türkiye'de olduğumuzu hissettiren bir kıraatı ve ardından içten verilen bir selamı bizi karşıladı. Çok az Türkçe bildiğini söyleyen cami imamı Selim Bey ile kısa bir söyleşinin ardından camii gezildi. Camiinin içerisindeki tezyinde dikkat çeken husus süslemelerde ağırlıklı olarak turuncu rengine yer verilmiş olması ve kubbenin iç kısmındaki mermer izleri... Camiinin hemen yan tarafında bir hazire ve ön kısmında ise ortasında küçük bir sebille işlevi gören düzeneğin bulunduğu, çevresi saksılardaki çiçeklerle süslenmiş bir iç avlu yer almaktadır. Fatih Camii'nin ardından Saraybosna için bugün hala büyük önem taşıyan, şehre, imar ve düzeniyle klasik Osmanlı şehri görünümünü kazandıran Başçarşı'nın girişindeyiz... Girişte, 16. yy.'da kurulmuş olan ve bugün hala aynı fonksiyonunu devam ettiren Başçarşı'nın, adeta sembolü haline gelen o ince ahşap işlemeli sebili, gecenin karanlığında yapılan ışıklandırmasıyla ayrı bir güzellikte çıkıyor karşımıza... Gezi programının yoğunluğu nedeniyle ancak akşam 2-2,5 saatin ayrılabilirdiği Başçarşı'yı ve çarşının etrafında yer alan eserleri ziyaret etmeden önce, çarşının içerisindeki Şark sofrası tarzındaki minik lokantalardan birinde meşhur Boşnak böreğini tatmak ihmal edilmedi. Boşnaklar, "Burek" ifadesini sadece kıymalı börek için kullanıyorlar. İspanaklı böreği, "Zelyenitsa", patatesli böreği "Krompiruša" ve peynirli böreği ise "Sirnitsa" olarak telaffuz ediyorlar. Bosna'ya mahsus meşhur diğer bir yemek ise "Cevapi" adını verdikleri köfteleridir. "Cevapi" bir pide içerisinde yanında sığır soğan ile servis ediliyor. Türk kültüründe yaygın olduğu üzere eğer yemeğin yanında ayran içmek istenirse, masaya ayranın yerine hafif sulu bir yoğurt servis edildiğinde küçük bir şaşkınlık yaşanabilir. Ayrıca Boşnak kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelen kahvelerini de kendilerine has sunumuyla bu çarşıdaki pek çok mekânda bulmak mümkündür. Çarşının bu bölümü karşılıklı olarak, Boşnak kültürüne has lezzetlerin bulunduğu minik lokantalara ayrılmış. Çarşığı dolaşırken esnafın, Türkiye'ye ve Türkler'e karşı duyduğu sevgi ve gösterilen yakınlık hissediliyor.

Saraybosna'da Başçarşı'yı dolaşırken "Çizmeculuk, Ciltculuk, Kuyumculuk" gibi isimlere hâlâ rastlamak mümkün. Başçarşı'da, klâsik Osmanlı çarşılarını oluşturan unsurların hepsinin bir arada varlığını devam ettirebildiği görülüyor. Yatsı namazının edası için, birbiri ardına dizilen

tek katlı dükkânların arasından Gazi Hüsrev Bey Camii yönünde devam edildi. Taş döşeli sokakta yürürken sağ tarafta, giriş kapısı ilk başta belki de akşam olması nedeniyle pek de fark edilmeyen tarihî "Moriçe Han" bulunmaktaydı. Başçarşı'nın en zarif mekânlarından biri olan Moriçe Han'ın iki katlı ahşap han binası, eskiden kervansaray olarak kullanılmıştır. Ortasında bir avlunun yer aldığı yapının üst katında odalar, alt katında ahırlar ve yüklerin depolandığı mekânların yerini bugün, çeşitli kafelerin yanı sıra otantik kilimlerin ve turistik eşyaların satıldığı dükkânlar almıştır. Şehrin imarında önemli hizmetleri olan Gazi Hüsrev Bey, kendi adını taşıyan bir külliye inşa ettirmiştir. Başçarşı'daki Moriçe Han gibi pek çok eser, Gazi Hüsrev Bey Vakfı'nın mülküdür. Gazi Hüsrev Bey'in türbesi de kendi adıyla anılan ve Mimar Sinan'a yaptırılan caminin avlusunda yer almaktadır. Caminin avlusuna girildiğinde solda Gazi Hüsrev Bey'in türbesi, ön tarafta iki büyük ağacın arasında yer alan naif yapısıyla ahşap şadırvanı, sağ tarafta ise 7 mezarın bulunduğu küçük bir haziresi ile rüzgârın hoş esintisi eşliğinde akşamın sessizliğinde yankılanan ezan sesi, ruhunuza zarifçe dokunuyor. Camiinin sağ tarafında çarşının içinde yer alan saat kulesi ise en üstteki üç ve saatin alt kısmında iki penceresinden gecenin karanlığını aydınlatan ışıkları ile tabloyu tamamlamakta... Bu topraklarda pek çok hizmeti olan Gazi Hüsrev Bey'in, Boşnaklar'ın gönlünde ayrı bir yeri var. Bu camide, Gazi Hüsrev Bey'in 1541 yılındaki vefatından itibaren asırlardır her gün (savaşlar ve komünizm döneminde, silâhların gölgesinde ve top sesleri arasında dahi) öğle namazından sonra, kesintisiz bir şekilde hatim indirildiği ifade edildi. Müslüman Boşnaklar'ın, ne kadar ince bir vefa duygusuna sahip olduklarını gösteren bu geleneklerini, kıyamete kadar devam ettirmek istedikleri dile getirildi. Gazi Hüsrev Bey Camii'nde saat 10.45'te yatsı namazının edasının ardından otele intikal edildi.

27 Haziran Perşembe sabahı Saraybosna'daki ikinci gün, Bosna'nın kaderinde büyük rol oynayan ilk Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in de kabrinin bulunduğu Kovaçi Şehitliği'ni ziyaret ile başladı. Bilge Kral sıfatıyla anılan ve Müs-

lümanlar'ın kalbinde ayrı bir yer edinen Aliya İzzetbegoviç, askerlerinin arasına gömülmek istediği için bu şehitliğe defnedilmiştir. Türkiye tarafından yaptırılan anıtı, mezarını çevreleyen 8 sütun üzerindeki metal kafes şeklinde bir kubbe, baş tarafına da hilâl görünümü oluşturan büyük bir havuzdan müteşekkildir. Şehitliğin üst kısmında üzerinde Türk ve Bosna bayrağının asılı olduğu bir bina

dikkat çekmektedir. Bu yapı, Türkiye tarafından inşa edilmiş yeni Mevlevihane'dir. Kovaçi'de, Aliya İzzetbegoviç ve şehitler için okunan aşr-ı şerif ve yapılan duaların ardından Mostar'a gitmek üzere tekrar hareket edildi. Otobüs ile devam ederken bir süre sonra 1995 Ağustos ayındaki bombalama olayının gerçekleştiği

ve pek çok kişinin öldüğü "Markale Pazar Yeri", ardından da Sırp ablukası altındaki Saraybosna'da yiyecek, ilaç ve silahla beraber tüm umutların da bitmeye yakın olduğu sırada gönüllü bir ekip tarafından inşa edilmiş "Umut" ya da "Hayat Tüneli" ismiyle anılan tünel geride kalıyor. Şehrin batısında merkeze yaklaşık 20 km mesafede bulunan "Vrelo Bosne" ismindeki milli parkta yarım saatlik bir gezinti için duruluyor. Ortamın rahatlatıcı ve dinlendirici havası, irili ufaklı pek çok su kaynağı, şelaleleri, ördekleri, kuğuları ve yemyeşil görüntüsü ile görülmeye değer bir yer...

İ
S
T
E
M
21/2013

Mostar istikametinde devam eden yolculuğun bir sonraki durağı, Saraybosna'dan yaklaşık 50 km uzaklıkta bulunan Konjic beldesindeki "Konjic Köprüsü" oldu. Osmanlı zamanında Saraybosna'dan çıkan akıncılar burada çadır kurdukları için şehrin ismi, atların dinlendiği yer anlamına gelen "Konjic" olarak anılmıştır. Rehberin aktardığı bir bilgiye göre de bölge halkının, Konya'dan gelip bu bölgeye yerleşmesi münasebetiyle belde bu ismi almıştır. Bosna'nın tüm nehirlerinin aksine güneye akan Neretva Nehri üzerinde Sultan IV. Mehmet döneminde 1682 yılında inşa edilmiş olan bu Osmanlı köprüsünün, TİKA tarafından restorasyonu gerçekleştirilerek 16 Haziran 2009 yılında görkemli bir törenle açılışı yapılmıştır. Şehir savaşın izlerini büyük ölçüde sarmış olmakla birlikte köprü'nün üzerinden karşıya bakıldığında ilk fark edilen detay, özellikle onarılmadan bırakılan, savaşta tepesi uçurulan minarelerden biri...

Konjic'in ardından Jablanica gölü kenarından verilen kısa bir molanın ardından Poçitel Türk Köyü ziyaret edildi. Hersek bölgesinin hayat kaynağı olan

Neretva Nehri'nin hemen yanında bulunan ve Unesco Kültür Mirası Listesi'nde de yer alan Poçitel, aslında Osmanlı'nın sınır kasabasıydı. Poçitel, yeşillikler arasında sarp bir dağın üzerinde inşa edilen kalesi ve kalenin

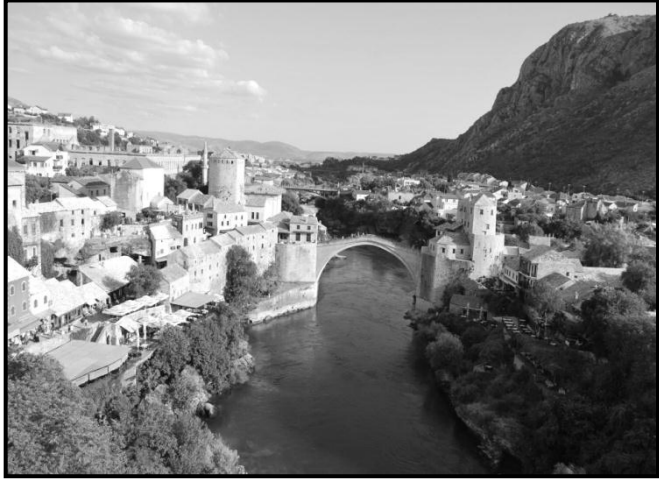
eteğindeki dar taş sokakları, taş evleri, camisi, medresesi, hamamı ve saat kulesi ile tam bir Osmanlı beldesi görünümündedir. Coğrafyanın güzelliğinin tarihi miras ile bütünleşmesinden doğan bu görüntü pek çok ressam ve edebiyatçıya da ilham kaynağı olmuştur. Rehber, bu nedenle yılda 15 gün bu taş evlerin resamlara tahsis edildiğini ifade ediyor. Yaklaşık 15 dk'lık dik bir yokuşu tırmanışın ardından ulaşılan kalenin zirvesinden, Poçiteli'yi hemen yanı başında ışıl ışıl görüntüsüyle kendisine ayrı bir güzellik kazandıran Neretva eşliğinde kuşbakışı seyir, tüm yorgunluğu alıyor. Yukarıdan bakıldığında, yerleşimin muhteşem uyumu ve simetrisinin yanı sıra dikkat çeken diğer bir husus evlerin çatılarının dahi taştan olmasıydı.

Poçitel'in ardından Mostar'a yaklaşık 15 km mesafede bulunan, Bosnalılar tarafından millî anıt olarak kabul edilen Blagay Tekkesi'ne geçildi. Blagay, Mostar'ın içinden de geçen Neretva Nehri'nin önemli kollarından biri olan "Buna Nehri"nin doğduğu yerdir. Nehrin kaynağı, oldukça dik ve yüksek bir yamacın uç kısmındaki mağaradır. Bu kaynağın doğduğu yamaca sırtını dayayan Blagay Tekkesi ise 1520'lerde inşa edilmiş ve bu topraklarda İslam'ın yayılması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bektaşî Tekkesi olarak kurulan Blagay Tekkesi bugün bir Halvetî Tekkesi'dir. Perşembe günleri ise zikir meclislerinin yapıldığı ifade

edildi. Cem Sultan'ın himayesinde derlenen “Saltuknâme” isimli eserin efsanevî halk kahramanı olan Sarı Saltuk'la özdeşleştirilen tekke, “Sarı Saltuk Tekkesi” ismiyle de bilinmektedir. Tekke, sedirleriyle, kilimleriyle ve pencerelerdeki el emeği perdeleriyle tipik bir Anadolu evini anımsatırken, sahip olduğu mekânın, yerleşim birimlerinden uzak ve bölgenin etkileyici coğrafi güzellikleriyle bütünleşen görüntüsü farklı bir atmosfer oluşturuyor. Tekke ziyareti esnasında Prof. Dr. Hüseyin Algül ve Öğr. Gör. Erdoğan Ateş Bey'lerin okudukları aşır, ilahî ve duaların ardından o gün son olarak ziyaret edilecek olan Mostar'a hareket edildi.

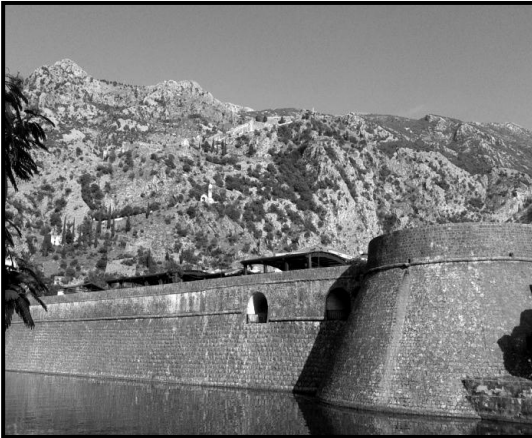
Mostar, ülkenin doğu ve güneyde yer alan Hersek bölgesinin başkentidir. Şehir Neretva Nehri'nin iki yakasına kurulmuştur. Bugün şehrin batı yakasında Hırvatlar doğusunda ise Müslüman Boşnaklar yaşamaktadır. Bu yönüyle nehrin iki yakası mukayese edildiğinde fark çok açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca Mostar'a girildiğinde ilk dikkat çeken hususlardan biri, Hırvatlar tarafından Müslümanlar'a karşı meydan okuma amacıyla kentin en hâkim noktası olan Hum Dağı'na dikilen dev haç idi. Müslümanlar'ın da sadece Bosna'da değil Balkan coğrafyasının genelinde kiliseler ve yüksek çan kuleleri karşısında çok sayıda ve yüksek yapılan minareler ile varlıklarını korumaya çalıştıkları görülmektedir. Gördüğümüz camilerin çoğu iki şerefeliydi.

Rehberin aktardığı bilgiye göre üç şerefe Osmanlı Sultanları'nı temsil etmesi münasebetiyle bu coğrafyada camilerin minareleri ikiye geçmezmiş. Fakat yol güzergâhında rastlanılan birkaç üç şerefeli camii sorulduğunda rehber, son dönemde bu camilerin Suudî bazı gruplar tarafından yaptırıldığını söyledi. Şehre ulaşınca ilk olarak “Koski Mehmet Paşa Camii” ziyaret edildi. Çünkü şehrin sembolü haline gelen ve “Mostar Köprüsü” olarak bilinen Neretva Nehri üzerindeki “Eski Köprü”nün uzaktan en güzel görüntülerinin fotoğrafını çekmek sadece bu camiinin bahçesinden mümkün. Dünyanın ilk tek kemerli köprüsü olan Mostar Köprüsü, Neretva nehri üzerine, Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayrettin Ağa tarafından 1566'da inşa edilmiştir. 30 metre boyunda, 4 metre eninde ve 24 metre yüksekliğindeki köprünün inşaatında 456 adet kalıp taş kullanılmıştır. Maalesef döneminde güzelliği ile meşhur olan bu Osmanlı mirası

köprü, önce Sırp saldırıları ile hasar görmüş, ardından 1993 yılında Hırvatlar tarafından gerçekleştirilen top atışları ile Neretva'nın sularına gömülmüştür. Sadece köprü değil, camileri, medreseleri, kütüphaneleri, tekkeleri, kuleleri, çeşmeleri ve hamamlarıyla tam bir Osmanlı mirası olan bu şehirdeki eserler savaşta özellikle hedef alınmıştır. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu çeşitli ülkelerin katkılarıyla köprü eski yapısına uygun olarak tekrar inşa edilmiş ve 2004 yılında açılışı yapılmıştır. 2005'te ise köprü ve eski Mostar şehri Unesco Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir. Köprünün girişindeki bir binanın içerisinde, 1993 yılında topraklarla köprünün yıkılma anının video kaydının gösterildiği bölümde, savaşın şiddeti bir kez daha sizi sarsıyor. Köprüdeki kısa bir gezintinin ardından, grubumuz adına bir gencin, bölgenin genç erkeklerinin cesaretini ispatlamak için köprü üzerinden nehre atlama geleneğini göstermek amacıyla yaptığı başarılı atlayış gerçekten ilginçti. Mostar'da turistik eşyalara kadar her yerde "Don't Forget 93" ifadesi yer almaktadır. Saraybosna gezisi Mostar'la noktalanarak dönüş için hareket edildi. Saraybosna'ya 80 km uzaklıktaki Jablanica'da, geleneksel kuzu çevirmesiyle meşhur olan Zdrava Voda adlı bir lokantada verilen akşam yemeğinin ardından otellere dönüldü.

28 Haziran Cuma günü Arnavutluk'un başkenti Tiran'a gitmek üzere Saraybosna'dan hareket edildi ve yaklaşık 17-18 saat sürecek olan uzun otobüs yolcuğu başladı. Bu yolculukta kendisinin Karadenizli olduğunu ifade eden Makedonyalı Ömürlü Çapraz Bey, bize rehberlik yaptı. Yolun iki tarafında yükselen yeşil dağlar arasında devam eden bu yolculukta Tito döneminde yaptırılan yüksek dağlar arasında yer alan köprüler, tren yolu hatları ve tüneller dikkatleri çeken detaylar arasındaydı. Bu yolculuk esnasında yol güzergâhında olan Karadağ da gezi programının içerisindeydi. Yaklaşık 6 saatlik bir yolculuğun ardından Karadağ sınır kapısından ülkeye giriş yapıldı. İlk durak, 5 km boyunca uzanan surları ile ziyaretçilerini karşılayan Karadağ'ın tarihî liman şehri Kotor idi. Burası, Adriyatik denizine açılan körfezin sahilinde klasik bir Hıristiyan şehri görünümündeydi. Şehrin sur içi kısmında yer alan katedralleri, tarihî taş yapıları

ve bu doku içerisine yerleştirilen kafeteryaları ile hoş bir görüntü oluşturuyor. Sur içindeki kısa bir gezintinin ardından beş kişilik bir grup olarak 400 metre yukarıda yer alan Kotor'un kalesine çıkma teşebbüsümüz, ayrılan sürenin kısa olması nedeniyle maalesef bayrak direğinin olduğu zirveye ulaşmadan, yaklaşık 200 metre mesafedeki kilisenin bulunduğu noktada son buldu. Bu bölgede Osmanlı'nın

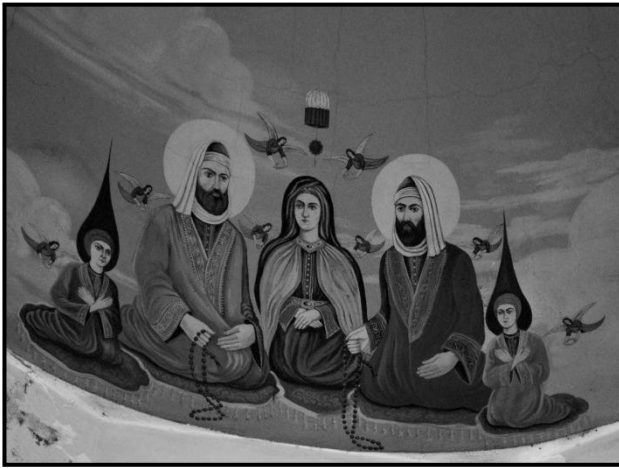
hâkimiyet altına alamadığı nadir şehirlerden biri olarak ifade edilen Kotor'un kalesine bu tırmanış esnasında rastlanılan "Baruthane" levhası dikkat çekiciydi. Yer yer çöken daracık merdivenlerden gerçekleştirilen bu hızlı tırmanışın ardından denize dik uzanan dağlar arasındaki körfezin görüntüsü tüm yorgunluk hissini alıyor. Yukarıdan bakıldığında gözünüze çarpan kareler, kıyıya yaklaşan büyük bir yolcu gemisi, sahil şeridi boyunca sıralanan tekneleri, sur içinde yükselen katedralleri, masmavi denizi ve yeşillikler arasında serpiştirilen taş evleridir. Tabi sur içindeki labirent gibi daracık taş sokaklarını da unutmamak lazım. Kotor'un ardından yaklaşık 20 km mesafede yer alan Budva meydanında otobüsle kısa bir turun ardından yola devam edildi. Bir süre sonra Adriyatik üzerinde karaya dar bir yolla bağlı olan meşhur St. Stefan Adası'nın yukarıdan fotoğrafını çekme imkânı veren yol üzerindeki bir noktada mola verildi. Karadağ'daki bu kısa gezintinin ardından ülkeden çıkış yapılarak akşam saatlerinde Arnavutluk sınırından geçildi. Bakımsız ve dar bir şekilde uzayan yollarda devam eden yolculuk geç saatlerde Tiran'daki otele ulaşılması ile son buldu. İşkodra'nın merkezinden geçilmesine rağmen saatin çok ilerlemiş olması nedeniyle ve Tiran'a yetişmemiz gerektiği için maalesef ziyaret fırsatı bulunamadı.

29 Haziran Cumartesi sabahı Tiran'daki gezi, saat 10.30'da İskender Bey Meydanı'nın yanında 19. yy'da inşa edilen 35 metre yüksekliğindeki saat kulesi ve "Ethem Bey Camii" ziyareti ile başladı. Ethem Bey Camii'nin bütününde, özellikle 19. yy'da balkan topraklarında yaygınlaşmaya başlayan ve bu topraklarda başka örnekleri de bulunan yoğun bir süsleme ve tezyin dikkat çekmektedir. Caminin iç kısmında duvarların tamamını kaplayan, turuncu ve yeşil tonlarının ağırlıklı kullanıldığı, çiçek, ağaç ve cami figürlerinden oluşan motifleriyle farklı bir görünüm oluşturmuş. II. Dünya savaşının ardından aralıksız 40 yıl devam eden Enver Hoca döneminde hâkim olan komünist politika nedeniyle, ülkedeki iki binden fazla camii yıkılmış ya da ibadete kapatılarak farklı alanlarda kullanılmıştır. Bu süreçte yıkılmaktan kurtulan Ethem Bey Camii önce kapatılmış ardından da müzeye çevirmiştir. Enver Hoca döneminde neredeyse tüm ülkelerle ilişkiler kesilmiş ve halk fakir bırakılarak kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Rusya'nın kendilerine savaş açmasından çekinmeleri nedeniyle Arnavutluk'un, sınır bölgeleri başta olmak üzere bütün stratejik noktalarına, 5 milyar

dolar harcayarak 700 binden fazla sığınak yaptırılmış. Daha sonra bu sığınakları kaldırmak için teşebbüs edilmişse de, yapılırken harcanan para kadar ikinci bir harcama yapmak gerektiği anlaşılınca bundan vazgeçilmiştir. Şehrin merkezini teşkil eden İskender Bey Meydanı'nda yer alan İskender Bey'in heykeli çevresinde Ethem Bey Camii ve saat kulesinin yanı sıra bir müze binası, bakanlıklar, opera ve kültür sarayı binaları yer alıyor. Şehirdeki pek çok detay ülkenin ekonomik düzeyinin düşüklüğüne işaret ediyor. Rehber, çok az araç bulunmasından dolayı ihtiyaç duyulmayan trafik işaretlerinin, son on yıldır kullanılmaya başlandığını söyledi.

Geziye, Arnavutlar'ın millî kahramanı olan İskender Bey'in Osmanlı Devleti karşısında 25 yıl boyunca sürdürdüğü mücadelesine merkezlik yapan, o dönemde Arnavutluk'un başkenti olan Kruja ile devam edildi. İskender Bey'in babası Arnavut derebeyi Gjergi Kastrioti, 1421'de Osmanlı hâkimiyetini tanımak mecburiyetinde kalmış ve on beş yaşlarındaki oğlu İskender Bey (Skenderbeg) devşirilerek Osmanlı ordusuna kaydedilmiştir. Kazandığı başarılarından dolayı Arnavutluk'a vali tayin edilen İskender Bey, 1443 yılında Osmanlı-Macar savaşında Osmanlı'nın mağlubiyetini değerlendirmiş ve bugün surlarının bir kısmının hala mevcut bulunduğu Kruja kalesine çekilerek başkaldırmıştır. İslam'ı reddedip Hıristiyanlığa döndüğünü bildiren İskender Bey, ailesinin intikamı için ayaklandığını ilan etmiştir. Osmanlı tarihinde ihaneti ile gündeme gelirken, Arnavutlar tarafından millî kahraman olarak ilan edilmiş ve Kruja, Arnavut milliyetçiliğinin merkezi olmuştur. Osmanlı'nın fethinin ardından Akçahisar adı verilen Kruja, ancak İskender Bey'in 1468'deki vefatından on yıl sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından ele geçirilebilmiştir.

Kale'den sonra bu bölgede 15. y.y'da kurulmuş olan Bektaşî tekkesi de ziyaret edildi. Bektaşîlik açısından büyük önem taşıyan bu coğrafyada pek çok türbeye rastlamak mümkün. Ziyaret edilen bu tekkenin bahçesinde bulu-

nan Ali Baba Türbesi'nin iç kısmında kubbesinde yer alan resim gerçekten ilgi çekiciydi. Resimdeki beş sûret, Hz. Fâtıma, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i temsil ederken, çevrelerinde de ise uçan melek tasvirleri yer almıştır. Hz. Peygamber'in resmedilmemesi hususundaki Müslümanların hassasiyeti ve önceki yıllarda karikatür krizi olarak basında yer alan Hz. Peygamber'e hakaret içeren çizimlerin yankıları hatırlandığında türbedeki bu resim düşündürücüydü... Gezi programında Kruja'dan sonra Berat yer almaktaydı. Fakat Tiran'ın güneyinde, bulunduğumuz noktadan yaklaşık 132 km mesafede olan Berat'ın, yollarının bakımsız olması ve bu durumun yolculuk saatinin uzamasına yol açması nedeniyle programdan çıkarıldığı duyuruldu. Gezi programına Kruja'nın güneyinde yer alan Elbasan ile devam edildi. Elbasan'da Fatih Sultan Mehmet döneminden kalan kale ve Sultan II. Bayezid döneminden kalan Hünkâr Camii ziyaret edildi. Kalenin bugün içinde evler, çay bahçesi ve açık hava tiyatrosu yer almaktadır. Yeşillikler arasındaki bu çay bahçesinde verilen kısa bir çay molasından sonra Hünkâr Camii, ardından da şehrin sembolü haline gelen ve II. Abdülhamit döneminde inşa edilen saat kulesi fotoğraflarda yerini aldı. Surların dış kısmında ise Elbasanlı Âkif Paşa'nın heykeli yer almaktadır. Elbasan'a ayrılan iki saatlik kısa bir gezintiden sonra Makedonya sınırları içinde yer alan Struga'ya hareket edildi. Ohri (Ohrid) gölünün kuzeyinde yer alan bu şirin tatil beldesi, kaynağını Ohri'den alan Kara Drim Nehri tarafından ikiye bölünmekte ve nehrin iki yakası köprülerle birbirine bağlanmaktadır. Struga, nehrin iki kıyısı boyunca birçok restoran ve kafeleri, sakin yapısı ve güzel doğasıyla turistlerin tercih ettiği bir tatil beldesi olmasının yanında, 1962 yılından itibaren sürdürülen "Uluslararası Struga Şiir Akşamları Festivali"yle de dünyanın şiir başkenti olarak ifade edilmektedir. Bu yıl 52.si düzenlenecek olan şiir akşamlarının Ağustos ayında gerçekleştirileceği söylendi. Struga, 1395 yılından 1912'ye kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Struga'ya ulaşıncaya otele yerleşildi ve ardından akşam olması nedeniyle Kara Drim Nehri'ni gece seyretmekle yetinildi.

30 Haziran Pazar sabahı, Struga'dan ayrılarak Makedonya'nın başka güzel

bir şehri, sakin bir göl kasabası görünümünde olan Ohri'ye hareket edildi. Ohri Gölü'nün kuzeydoğu sahilinde bulunan ve göl ile aynı adı taşıyan bu şehir Unesco tarafından Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir. Şehri bütünüyle görebilmek için gölde, 1-1.5 saatlik keyifli bir tekne turu ideal bir fikir. Gölden şehre bakıldığında çevresine hâkim bir tepenin üzerinde bulunan yeşillikler arasındaki Ohri Kalesi, hemen eteğinden itibaren sahil şeridine yayılan kendisine has evleri, sahil şeridinin sonunda denize sıfır bir kayanın üzerinde yer alan Aziz Naum Kilisesi, Ohri'nin berrak suları eşliğinde ilk dikkat çeken hususlar idi. Öğr. Gör. Erdoğan Ateş ve Doç. Dr. Fatih Erkoçoğlu'nun birlikte okudukları mehter marşları ve türküler eşliğinde Ohri'nin muhteşem manzarası karşısında gerçekleştirilen bu keyifli tekne turunun ardından şehir gezintisi başlıyor. Sahilde ilk olarak, Climent'in sol kolu ile göğüs hizasında Ohri'nin de minyatür bir görüntüsünün yer aldığı iskele meydanına dikilmiş büyük boy heykeli karşılamakta gelenleri. Sahilden itibaren 4-5 kişilik bir grup ile şehrin sokaklarındaki keşif turuna başlıyoruz. Sahilden uzaklaştıkça dar taş sokaklar ve iki tarafta yer alan Safranbolu'yu hatırlatan evlerin arasında devam eden yürüyüş, ilk olarak St. Sophia Manastırı, ardından daha önce Müslümanlar'ın oturduğu fakat daha sonra sürgün edilmeleri nedeniyle ayrılmak mecburiyetinde kaldıkları mahalle ve civardaki eserleri ziyaret ile devam etti. Ziyaret esnasında TİKA tarafından restorasyonu gerçekleştirilen ve kitabesinden 12 Recep 898/19 Nisan 1493 yılında vefat ettiği anlaşılan Sinanuddin Yusuf Çelebi ve oğlu Mustafa Çelebi'ye ait üstü açık "L" şeklindeki türbeyi de görme fırsatı oldu. Ortodoks mezhebinin merkezi olarak kabul edilen Ohri'de çok sayıda kilisenin varlığı dikkat çekmektedir. Şehirdeki gezinti devam ederken sağ tarafta çok büyük olmayan ve tam olarak restore edilmemiş bir amfi tiyatro dikkat çekiyor. I. Murat döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren ve Balkan savaşında kaybedilen bölgede bugün 10 cami ve 1 tekke bulunmaktadır. Şehir merkezinde yer alan ve 1720 tarihli Halveti Dergâhı'na gidildiğinde, türbede temizliğin yapılıyor olması nedeniyle dergâhın avlusu ve hemen yanında yer alan haziresi ziyaret edilebildi. Şehir merkezinde iki tarafta sıralanan tek katlı dükkânların yer aldığı çarşıdaki kısa bir gezinti esnasında esnafın çoğunluğunun Türkçe konuşuyor olması da fark edilen hususlar arasındaydı. Ohri ürettiği incileri ile dünya çapında bir şöhrete sahiptir. İncilerinin özelliği ise sadece Avrupa'nın en derin gölü olarak ifade edilen Ohri Gölü'nde yetişen bir balık türünün pullarından imal ediliyor olması imiş. Çarşıdaki gezintinin sonrasında şehir merkezindeki Çınar Meydanı'nda toplanıp Ohri'den ayrılmak üzere otobüslere intikal edilerek Üsküp'e hareket edildi.

Üsküp'ten önce Makedonya'nın üçüncü büyük şehri olan Kalkandelen'e (Tetova) uğruyoruz. Kalkandelen'de ilk olarak Harabati Baba Tekkesi ziyaret edildi. Bölgede Bektaşiliğin yayılmasında büyük bir rolü olan tekke, etrafı geniş ve yüksek duvarlarla çevrili yeşil bir bahçenin içerisinde bir külliye özelliği taşımaktadır. İçeride mescit, Harabati Baba'nın türbesi, dervişlerin mutfağı, ahırlar ve ambardan oluşan yapılar bulunmaktadır. Ziyaret anında tekkede bulunan Bektaşi dervishi Abdulluttalip Efendi ile tanışma ve görüşme imkânı oldu. Ha-

rabati Baba Tekkesi ziyaretinde Cumali isimli tekke hakkında bilgi aktaran görevlinin, kendine has aksanı ile yaptığı Türkçe konuşma ve özellikle Türkiye ile ilgili değerlendirmeleri grup tarafından tebessüm ile karşılandı. Tekke'den sonraki durak 1438 yılında Kalkandelenli iki kız kardeş tarafından yaptırılan "Alaca Camii" oldu. Alaca ismi, Balkanlar'daki eserlerde rastlanan süsleme tarzına verilen genel bir isimdir. Fakat bu tarzın belki de en uç örneği olması nedeniyle bu caminin özel adı olmuştur. Bu caminin

sadece içi değil dış cephesi de dörtgen şeklinde renkli kalem işleriyle süslüdür. Caminin düzenli ve bakımlı bahçesinden ilerleyip içeri girildiğinde ise duvarların tamamını kaplayan yoğun bir süsleme görülmektedir. Belki de tezyindeki en dikkat çeken detaylardan biri, çeşitli Osmanlı kentlerinin resmedildiği süsleme motifleri ve şeritleriydi. Caminin bahçesinde yer alan türbede ise camiye yaptıran iki kız kardeşi metfundur.

Gökyüzünü yağmur bulutlarının kapladığı Kalkandelen'den ayrılarak yaklaşık 43 km doğuda bulunan Makedonya'nın başkenti Üsküp'e ulaşıldığında saat 17.00'ı geçmişti. 1392 yılında I. Murat döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren Üsküp, 1912 yılına kadar da Türk şehri olarak kalmıştır. Bu bölgede hemen herkes Türkçe biliyor. Hatta rehberin söylediğine göre yakın bir tarihe kadar burada Türkçe konuşamayanlar kınanmış. Üsküp, Vardar Nehri'nin iki yakasında kurulmuştur. Müslümanlar'ın yaşadığı nehrin doğusu eski Üsküp, Hıristiyanlar'ın yaşadığı batısı ise yeni Üsküp'tür. Nehrin batı yakasında otobüslerden inerek şehri gezmeye başlıyoruz. Yürüyüş, Türk Çarşısı'nda, bahçesinde küçük bir şadırvanı olan "Murat Paşa Camii"nin ardından meydan istikametinde devam ediyor. Bu şehirde Osmanlı'dan miras kalan ve şehrin sembolü kabul edilebilecek olan eser, Vardar Nehri'nin iki yakası arasındaki irtibatı sağlayan "Taş Köprü"dür. Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan köprü, 6 metre eninde ve 214 metre uzunluğunda 12 adet kemerden oluşmaktadır. Köprü'nün her iki ucunda yer alan meydanlarda büyük ve küçük olmak üzere pek çok heykel bulunmaktadır. Heykel şehri vasfını mübalağasız hak eden bölge, saymadığımız

heykellerinden Osmanlı'ya karşı ayaklanmış iki isyancı lider Gotze Delçev ve Pitu Guli'nin ve 22 metre yüksekliğindeki Büyük İskender'in heykeli ilgi çeken ve düşündürten hususlardandı. Özellikle Türk Çarşısı'nın girişine, Hıristiyan olduğunu ilan edip 25 yıl Osmanlı'ya karşı savaşıyan Arnavutlar'ın ulusal kahramanı İskender Bey heykelinin yapılması bölgedeki Müslüman Arnavut ve Türkler'in tepkisine yol açmıştır. Ülkedeki işsizlik oranının %30 civarında olduğu göz önüne alındığında yüksek meblağlar harcanarak bu heykellerin yapılması da halk arasında genel bir hoşnutsuzluk oluşturmuş. Şehirdeki bu tutum, Müslüman nüfusun azınlıkta olması ile yakından ilişkilidir. Nitekim şehrin her yerinden görülebilen ve gece için de özel olarak ışıklandırılmış olan Vodno Dağı üzerine dikilen 66 m. uzunluğundaki haç bu tutumun başka bir örneğidir. Yeni Üsküp'te Taş Köprü'ye yakın bir mevkide yürürken, Nobel Barış Ödülü sahibi Üsküp doğumlu Rahibe Teresa adına, mimar Vangel Bojinovski tarafından yapılan anı evini de geride bırakarak devasa heykellerin arasında şehri dolaşmaya devam ediyoruz. Taş Köprü'den çarşı yönünde devam edilerek Murat Paşa Camii'nin yakınında 15. yüzyılda inşa edilen ve bugün sanat galerisi olarak hizmet veren "Davut Paşa Hamamı", içerisi restoran olarak kullanılan "Kapan Han" görüldü. Saatin ilerlemiş olmasına rağmen kale için şansımızı denemek istedik ve çarşıdaki sokaklardan geçerek Üsküp Kalesi'ne devam ettik. Yol üzerinde görülen, 1899'da Sultan Abdülhamit döneminde inşa edilmiş ve kapısı üstünde Osmanlıca kitabesi de hala mevcut eski telgrafhane binası, bugün Uluslararası Balkan Üniversitesi yönetim binası olarak kullanılmaktadır. Kaleye giriş teşebbüsünün olumsuz olması üzerine geri dönülüp eski telgrafhane binasının arka tarafında bulunan "Mustafa Paşa Camii" ziyaret edildi ve bu camide akşam namazları eda edildi. Sultan II. Bayezit ve oğlu Yavuz'un veziri Mustafa Paşa tarafından 1492'de yaptırılmıştır. Sezon açılmadığı için kapalı olan çarşının sessiz sokaklarında yapılan gezintinin ardından otele dönüldü.

1 Temmuz Pazartesi sabahı gezi programında ilk olarak, 2008 yılında bağımsızlığını kazanan Kosova'nın başkenti Priştine ve Şar dağlarının eteğinde yer alan Prizren vardı. Priştine istikametinde devam ederken yol güzergâhında bulunan, İstanbul'dan 64 yıl önce Osmanlı hâkimiyetine giren Kaçanik şehrine uğruyoruz. Burada TİKA ve Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyon çalışmalarının sürdürüldüğü Sinan Paşa Camii ziyaret edildi. Buradan sonraki durak, Priştine'ye 6 km mesafede yer alan Kosova savaşında şehit düşen Sultan I. Murat'ın türbesi idi. Türbe, 14. y.y'da Sultan Yıldırım Bayezit tarafından ilk olarak gerçekleştirilen inşasının ardından pek çok kez onarım geçirmiş ve son olarak 2005 yılında yapılan çalışmaların ardından bugünkü halini almıştır. Etrafı duvarla çevrilmiş, Meşhed-i Hüdavendigâr olarak isimlendirilen bu yer, türbe, türbedârın kaldığı ev ve selamlık binasından oluşmaktadır. Türbenin girişinde kaç asırlık olduğunu öğrenemediğimiz ve korumaya alınan büyük bir ağaç bulunmaktadır. Türbe ziyaretinde yapılan duaların ardından Sultan Murat ve Kosova Savaşıyla ilgili çeşitli eserlerin, fotoğrafların ve haritaların yer aldığı müze işlevindeki selamlık binası gezildi. Girişte toplanmış çocuklara veda ederek

Meşhed-i Hüdavendigâr'dan ayrılıyoruz. Priştine'deki Fatih Camii'nde fotoğraf çekimi yapacak kadar verilen kısa bir molanın ardından Prizren'e hareket ediyoruz.

Prizren, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Balkan şehirlerinin, ortasından geçen nehirleri ve üzerinde geçmişe tanıklık eden köprüleriyle sunduğu klasik görünüm Prizren'de de bozulmamış. Şehrin ortasından geçen Akdere Nehri (Bistriça) ve üzerindeki asırlık üç kemerli taş köprü selamlıyor şehre gelenleri. Akdere üzerindeki taş köprüden geçerek Sinan Paşa tarafından 1615 yılında yaptırılan "Sinan Paşa Camii", ilk ziyaret mekânımız oldu. Camiinin 2008 yılında Türkiye tarafından başlatılan restorasyon çalışmaları tamamlanmış ve iki yıl önce ibadete açılmış. Camii, bugün orta-

İ
S
T
E
M
21/2013

sındaki şadırvandan ismini alan şehrin merkezi ve en hareketli meydanına çok yakın bir mevkide yer almaktadır. Sinan Paşa Camii'nin içindeki süslemeler, daha önceki camilerle kıyaslandığında tüm duvarları kaplayacak bir görünümde olmamakla birlikte çiçek figürleri, camii resimlerinin yer aldığı motifler ve kullanılan canlı tonlarla ilgi çekiciydi. Akdere Nehri (Bistriça) üzerindeki taş köprü üzerinde çekilen birkaç fotoğrafın ardından Prizren sokaklarındaki gezintiye devam edildi. Tesadüf olarak girdiğimiz bir sokakta devam ederken sağ tarafta üzerinde "Melami Tekkesi" tabelası bulunan tek katlı küçük bir bahçesi olan eve rastladık. Kapının kilitli olması ve çevrede hiç kimse bulunmaması nedeniyle yola devam edildi. Ardından "Saraçhane Mahallesi"nde bulunan bir Halveti Tekkesi ziyaret edildi. Taş döşeli iç avludan geçip devam edildiğinde tekkenin önündeki kivi asmalarının altında iki kişiyle karşılaştık. Rica üzerine Şeyhin kırmızı postunun bulunduğu ve sohbetlerin gerçekleştiği bina ile karşıdaki çinilerle süslenmiş bir mihrabı bulunan, zikirlerini icra ettikleri diğer binanın da görülmesine müsaade edildi. Halveti Tekkesi'nin hemen sağında yer alan "Sa-

rachane Camii" olarak bilinen "Kukli Bey Camii", 1531 yılında bölge valisi Kukli Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Çok büyük olmayan camii, taştan ve köşegen bir yapı şeklinde inşa edilmiştir. Camii çıkışında sokaklardaki direklerin üzerinde, yeşil bir dikdörtgen çerçeve görünümünde ve üzerinde fotoğrafın da yer aldığı vefat ilanlarının yapılandırılmış olması dikkat çekiciydi. Bu yürüyüş esnasında geçtiğimiz sokaklardan birinde sol tarafta henüz onarım için yetkilileri bekleyen ve harap bir durumda olan "Emin Paşa Camii" de geride kalmış olmaktadır. Sağ tarafta Kukli Bey Camisi ve Emin Pasa Camisi'nin arasında 1573 yılında inşa edilen Gazi Mehmet Pasa Hamamı yer almaktadır. Hamam hem bayanlar hem de erkekler tarafından kullanılan "çifte hamam" türünde inşa edilmiş ve asırlarca hizmet vermiştir. Bir sonraki durak, "Bayraklı Camii" ismi ile de anılan geniş bir bahçe içerisindeki "Gazi Mehmet Pasa Camii" oldu. Nehir boyunca devam edip Prizren'de, 1878 yılında toplanan Arnavut Birliği'nin kongrelerini gerçekleştirdikleri ve bugün bir müze işlevinde olan binanın yer aldığı avlunun önüne ulaşıldı. Fakat kapalı olmasından dolayı içerisini görme imkânı olmadı. Buradan Sinan Paşa Camii yönünde aşağıya doğru ilerlerken evlerin arasında kalmış, tek başına göğe uzanan minare ilgi çekiciydi. Bu minare, 1960 yılında yönetim tarafından imar planlarının uygulanması gibi bir gerekçeyle yıkılan Arasta Camii'ne aittir. Şadırvan meydanına ilerlerken taş köprü üzerinden karşıya bakıldığında şehre hâkim bir konumda, 525 metre yükseklikteki bir tepenin üzerinde yer alan Prizren kalesi şehrin tarihî dokusunu tamamlayan en önemli unsurlardan biridir. Fakat vakit problemi nedeniyle kaleye tırmanma fırsatı bulunamadı. Prizren sokaklarında dolaşırken Anadolu şehirlerinden birini geziyor muydum hissine kapılmamak mümkün değil. Ayrıca sokakta karşılaşılan pek çok kişi özellikle de esnafın çoğunluğu Türkçe konuşuyor. Şadırvan meydanı, Balkan mutfağına özel yemeklerin bulunduğu restoranlarıyla, kafeleriyle şehrin en aktif bölgesiydi. Fark edilen diğer ayrıntılar ise bölgedeki yolların diğer ülkelere kıyasla daha iyi olduğu ve çarşısındaki fiyatların düşüklüğü idi. Balkan topraklarında geride bırakılan beş günün ardından demlenmiş Türk çayına duyulan özlem, şehirdeki gezintinin sonuna doğru küçük bir araştırmayı zorunlu kılıyor. Bu araştırmamın sonunda, Sinan Paşa Camii'nin sağ tarafındaki yokustaki küçük bir mekânda limon eşliğinde servis edilen çaylar ve meydanda bulunan şadırvandan içilen suların ardından saat 17.30 civarında tekrar Üsküp'e dönüş için hareket edildi. Akşam Üsküp'e ulaşıldı ve Sultan Murat Camii'nde akşam namazları eda edildi. Daha sonra bölge mutfağına özgü, "Tafca grafca"dan oluşan akşam yemeğinin ardından taş köprü ve heykellerin kapladığı meydana yatsı vaktine kadar gerçekleştirilen akşam gezintisinin nihayetinde otellere döndü. 2 Temmuz Salı sabahı ise Üsküp'teki panoramik bir şehir turunun ardından Balkanlar'a veda ederek Türkiye dönmek üzere hava limanına hareket edildi.

Asırlar boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalan bu topraklarda geride bırakılan yedi günün ardından... Bu topraklardan yaşayan Müslüman halkın çabası, Bursa Büyükşehir Belediyesi ve TİKA'nın da hizmetleriyle gerçekleştirilen çalış-

malar sonucunda zamana direnen Osmanlı eserlerinin, savaş süresince özel hedef seçilerek imha edilmeye çalışılmasına rağmen, bugün pek çoğunun hala ayakta kalması bizleri mutlu etti. Geçmişten gelen bu ortak mimarî dokunun yanı sıra gezilen pek çok şehirde, kendinizi Anadolu'nun bir şehrinde hissettirecek kadar benzer bir atmosfer ve yakın bir kültürel doku bulabiliyorsunuz. Ziyaret süresinde savaşın bu coğrafyada açtığı yaraları yüreğinizde hissederken tüm samimiyetiyle umut dolu, gülen gözlerle karşılanıyorsunuz bu topraklarda kimi zaman ortak bir dili konuşamasanız da... Yine bu coğrafyada insanlar etnik varlıklarını, dinî kimlikleriyle verdikleri sembolizm yarışıyla korumaya çalışıyorlar. Hıristiyanlar yüksek dağlara görkemli haçlar dikerken Müslümanlar ise köylerinde bulunan küçük camilere yüksek minareler yaparak varlığını göstermeye çalışıyor. Yine Müslüman halk Osmanlı'dan kalan mirası koruma gayretini sürdürmeye çalışırken, karşısında farklı bir mücadele gösterilerek meydanlara devasa heykeller dikilmek suretiyle millî bir şuur oluşturulmak istendiğine şahit olunuyor. Gezi boyunca bölge halkından konuşma fırsatı bulunan bazı kişilerle gerçekleştirilen sohbetin ardından Türkiye'ye duyulan sevgi ve muhabbetin yanı sıra Türkiye hakkındaki her türlü gelişmenin yakından takip edildiği net bir biçimde fark edilmektedir. Bir sohbet esnasında bölgede genel olarak Türkiye hakkındaki izlenimi sorduğumuzda söylenen, *"...Türkiye çok güçlü ama gücünün farkında değil. Aman güçlü olun siz aksırsanız biz hasta oluruz. Siz hasta olursanız, biz ölürüz."* cümleleri Türkiye'ye olan bakış açısını çok net olarak göstermektedir. Hangi millete mensup olunursa olunsun ortak kültür ve ortak bir tarihe sahip olmanın ne anlama geldiğinin gerçek anlamda hissedilebildiği topraklar buralar...

Bu başarılı organizasyonun gerçekleştirilmesinde emeği geçen İslam Tarihçileri Derneği'nin başkanı Prof. Dr. Mehmet Şeker Hocam'ın nezdinde, Yönetim Kurulu üyelerine, gezinin gerçekleşmesine maddi destek sağlayan Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı Recep Altepe'ye ve Niltur Seyahat Acentesi yöneticilerine teşekkürlerimi sunuyorum.